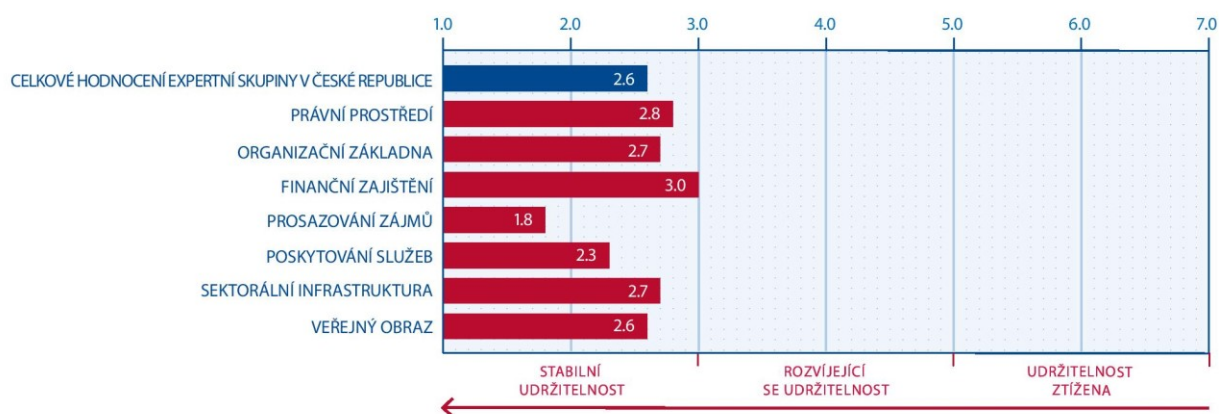

CELKOVÉ HODNOCENÍ EXPERTNÍ SKUPINY: 2.6

V roce 2019 působily na občanskou společnost v České republice různorodé vlivy, vycházející z polarizace české společnosti i z ekonomických a politických trendů. Pokračovala hospodářská konjunktura, která umožnila státu vynaložit na podporu organizací občanské společnosti doposud největší objem finančních prostředků. To se odrazilo především na rostoucí nabídce a kvalitě veřejně prospěšných služeb. Sektor na druhou stranu čelil dlouhodobému nedostatku kvalifikovaných pracovních sil, způsobenému zaprvé nízkou mírou nezaměstnanosti, (která se dle údajů Českého statistického úřadu v říjnu 2019 pohybovala na 2,2 %) a zadruhé neschopností zaměstnavatelů v nezisku zaplatit kvalitní zaměstnance v odpovídající výši mzdy.

V roce 2019 zesílil politický tlak na organizace občanského sektoru. Je znepokojivé, že nově přijali rétoriku nelichotivou vůči občanskému sektoru také představitelé takzvaných tradičních politických stran, zatímco dosud se tento postoj týkal stran na okraji politického spektra a také prezidenta Miloše Zemana a premiéra vlády Andreje Babiše. Kritické výroky vůči občanskému sektoru dostávaly prostor v dezinformačních médiích, jejichž vliv byl v roce 2019 stále silný. Ve veřejné debatě se díky tomu ustálil pojem “politická neziskovka”, který byl používán v negativním kontextu pro označení organizací různého zaměření, od protikorupčních, ekologických či humanitárních, přes organizace, věnující se tématu lidských práv nebo pracující s migranty.

Na podzim 2019 tak například předseda nově vzniklého politického hnutí Trikolóra Václav Klaus ml. prezentoval svůj slib “vzít peníze politickým neziskovkám”.

I přes tyto tlaky se občanská společnost v České republice v roce 2019 úspěšně mobilizovala. Iniciativa *Milion chviliek pro demokracii* zorganizovala v tomto roce dvě demonstrace, které byly v zemi největší od Sametové revoluce v roce 1989. Tato iniciativa vznikla v roce 2017 původně jako neformální uskupení na protest proti politice předsedy vlády a prezidenta republiky, dlouhodobým cílem i nadále zůstává ochrana demokracie a aktivního občanství.

Dalšími tématy, která rezonovala veřejným prostorem v roce 2019 byla například problematika exekucí či klimatické změny, zejména úbytek vody v krajině a zhoršující se stav českých lesů.

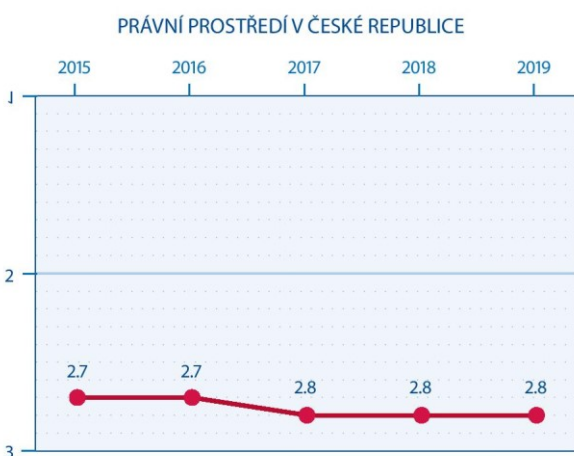
Celkové hodnocení expertní skupiny se pro Českou republiku za rok 2019 nezměnilo. Ke změně, přesněji ke zlepšení došlo pouze v oblasti hodnocení, týkající se Organizační základny, kde hodnotitelé kladně vnímají intenzivnější práci organizací se svými příznivci.

¹ Děkujeme Katedře veřejné a sociální politiky FSV UK za recenzi a příspěvek ke zprávě CSOSI za rok 2019.

Dle údajů Českého statistického úřadu z ledna 2020 existovalo v České republice více než 130 000 organizací občanského sektoru, z toho 99 292 spolků a 25 319 pobočných spolků, 2 591 obecně prospěšných společností, 1 952 nadačních fondů, 1 179 zapsaných ústavů a 522 nadací.

Pojmy organizace občanské společnosti, veřejně prospěšná organizace a nezisková organizace se v českém prostředí významově překrývají.

PRÁVNÍ PROSTŘEDÍ: 2.8

Právní prostředí se pro organizace občanského sektoru v roce 2019 nezměnilo. Pro získání právní subjektivity stále platí povinnost registrace, požadavky pro jednotlivé právní osoby jsou jasně stanoveny. Registrace není finančně nákladná, organizace občanské společnosti jsou osvobozeny od většiny poplatků. Registraci provádějí většinou soudy, samotný proces je snadný, dané lhůty jsou přiměřené. Místy se lze setkat s nejednotností rozhodování rejstříkových soudů. Situace se však v tomto zlepšuje díky komunikaci Ministerstva spravedlnosti se zástupci OOS.

Neformální hnutí a iniciativy mohou v České republice svobodně působit bez nutnosti registrace, nemají však právní subjektivitu a tak nemohou uzavírat smlouvy, žádat o granty a dotace či pořádat veřejné sbírky.

OOS jsou povinny každoročně předkládat výroční zprávu. Neučiní-li tak opakovaně, jsou považovány za nečinné. Veřejný rejstřík nadále zahrnuje velké množství organizací, které jsou dlouhodobě neaktivní či fakticky neexistující, nicméně Ministerstvo spravedlnosti chystá na konec roku 2021 úpravu online aplikace, která umožní neaktivní organizace rozpoznat.

Legislativa v České republice přímo neomezuje fungování OOS. Pravidla, týkající se vnitřní struktury a správy organizací, jsou odlišná pro jednotlivé právní formy a obecně vzato jsou vyvážená a přiměřená. Soudní moc je nezávislá a OOS mají možnost se na soudy obracet i ve sporech s exekutivními orgány státu.

Administrativní zátěž je standardně stále velká, nejde však zpravidla o záměrné aktivity namířené proti činnosti konkrétních OOS. Organizace, které jsou příjemci veřejných dotací, čelí obzvláště náročným administrativním procesům a při žádosti o platbu musí předkládat množství kopií dokladů a dokumentů. Příkladem je velký poskytovatel sociálních služeb *Diecézní Charita Brno*, která byla v roce 2019 nucena odevzdat 30 šanonů kopií dokladů. Především pro poskytovatele sociálních služeb se tak v tomto směru v roce 2019 podmínky fungování zhoršily, došlo zde k nárůstu administrativní zátěže v rámci různých systémů výkaznictví sociálních služeb vůči krajům a Ministerstvu zdravotnictví.

V roce 2019 bylo navrženo či přijato několik změn právního rámce, ovlivňujícího organizace občanské společnosti. V listopadu 2019 vstoupila v platnost novela zákona o elektronické evidenci tržeb a také zákona o DPH. První novela se zatím dotkla pouze OOS, které mají tržby za služby stravování a ubytování. Ostatní organizace občanského sektoru zůstávají v nejistotě, neboť nevědí, jaké nové povinnosti je čekají.

Do připomínkového řízení byl poslán také věcný záměr zákona o účetnictví, do procesu se zapojily i organizace občanského sektoru, například *Asociace veřejně prospěšných organizací (AVPO ČR)* coby střešní organizace usilovala o zjednodušení v takové podobě, aby účetnictví subjektů občanské společnosti nebylo složitější než účetnictví komerčních subjektů. Stejná střešní organizace rovněž iniciovala vytvoření návrhu koncepční změny Zákona o sbírkách. Na základě tohoto kroku začalo Ministerstvo vnitra připravovat novou metodiku ke stávajícímu zákonu, aby zajistilo jeho konzistentní implementaci napříč regiony.

Politici představitelé často kritizují OOS, které se vyjadřují k vládním aktivitám, především watchdogové a environmentální organizace označují jako "politické neziskovky" či "ekoteroristy" a zavádějícím způsobem

argumentují, že tyto organizace by neměly být financovány z veřejných zdrojů. Podobné výroky v některých případech vedou OOS, jejichž činnost na veřejných zdrojích závisí, k autocenzure.

Ústavní soud vydal v roce 2019 usnesení, které zamítlo stížnost organizace občanské společnosti *In Iustitia* (která je poskytovatelem sociální služby, pomáhající obětem trestných činů z nenávisti) a konstatovalo, že pracovníci v neziskovém sektoru musí počítat s tím, že se vystavují “zájmu osob omezeného rozhledu”. Stížnost pracovnice této organizace směřovala k faktu, že vyhrožování na sociální síti, kterému čelila a které bylo předmětem žaloby, bylo kvalifikováno jako přestupek a ne trestný čin.

Daňové zvýhodnění zůstalo v roce 2019 beze změn. Dary, dotace a granty, které organizace občanské společnosti získají, nepodléhají zdanění. Individuální dárci mohou využít možnosti snížení daňového základu pro daň z příjmu o 15%, firemní dárci pak maximálně o 10%.

OOS mohou získávat prostředky z vlastní činnosti, členských poplatků, z veřejných zakázek či prostřednictvím svých fundraisingových aktivit. Přijímání prostředků ze zahraničních zdrojů bylo i v roce 2019 některými politiky kritizováno, v praxi však pro něj neexistují žádné překážky. Návrh strany *Svoboda a přímá demokracie* zavést pro OOS povinnost zveřejňovat výši finanční podpory přijaté ze zahraničí na zvláštních účtech, byl mnohými označen za populistický a neměl žádnou šanci na úspěch.

Oblast sociálního podnikání v České republice stále není jasně legislativně vymezena.

Kvalifikované právní poradenství je nejdostupnější v hlavním městě a krajských městech, ani zde však není nabídka zcela dostačující. Pouze minimum právníků se specializuje na občanský sektor, nezdá se, že právní konzultanti poskytují neziskovým organizacím nepřesné informace. Velké právní firmy často, především v Praze, poskytují konzultace neziskovo pro bono. Také vybrané asociace OOS nabízejí právní konzultace (*ANNO, AVPO ČR*).

Nesnáze někdy působí situace, kdy OOS právní poradenství obvykle z finančních důvodů nevyhledávají a snaží se právní záležitosti řešit svépomocí.

ORGANIZAČNÍ ZÁKLADNA: 2.7

Oblast organizační základny OOS se v roce 2019 mírně zlepšila v souvislosti s intenzivnější prací OOS s vlastními příznivci a podporovateli. Tato mobilizace se projevila například během velkých demonstrací a peticí, organizovaných iniciativou *Milion chviliek pro demokracii*.

OOS si uvědomily klíčovou roli podpory ze strany veřejnosti také v souvislosti s poklesem zájmu o formální členství v organizacích. Spolku *Milion chviliek pro demokracii* se v roce 2019 podařilo získat obrovskou podporu veřejnosti, i když se jedná o formálně malou organizaci. Dvě z jí pořádaných demonstrací, vymezující se vůči politice premiéra vlády, byly největšími od roku 1989, s počtem účastníků až 300 000. Výzva tohoto hnutí k ochraně demokratických hodnot, směřovaná politikům, měla začátkem roku 2020 přes 210 000 podpisů příznivců.

OOS také ve větší míře pracují se svými příznivci formou zakládání “klubů přátel” - pravidelných dárců a podporovatelů a rovněž se intenzivněji věnují komunikaci s veřejností. Například organizace *Za klima* pracovala v rámci environmentální kampaně s předpřipravenými emaily politikům, které mohli její podporovatelé dále použít. Poskytovatelé sociálních služeb rovněž reagovali na kritiku ze strany vlády a ve větší míře informovali veřejnost o profesionalitě svých služeb i struktuře financování.

Stále zaměstnanci na plný úvazek na specializovaných pozicích a hierarchickou strukturu vedení mají především profesionalizované OOS, jako například *ADRA* nebo *Člověk v tísni* a také nadace (*Nadace Via, NROS*) a poskytovatelé sociálních služeb. Podobně se také tyto typy organizací věnují strategickému plánování, byť jejich plány nejsou vždy

nutně vysoké kvality. Menší a spíše na dobrovolnictví založené OOS své aktivity a finance plánují obvykle z roku na rok. K strategickému plánování jsou OOS často vedeny také firemními donory. Některé OOS však postrádají i dobře definované poslání.

Jednotlivé právní formy OOS mají ze zákona různou podobu povinné řídicí struktury. Poměrně pevně danou hierarchickou organizační strukturu s jasným rozdělením pravomocí mají nadační subjekty a nečlenské organizace zaměřené na poskytování veřejně prospěšných služeb. V případě členských organizací (tedy spolků) je kladen důraz na demokratičnost uspořádání a svobodu zvolit vlastní formu uspořádání.

Správní a dozorní orgány fungují v mnoha OOS spíše jen formálně, v praxi celý chod organizace zajišťují osoby zastávající exekutivní funkce.

Podle nejaktuálnějších údajů ČSÚ za rok 2017 pracovalo pro český neziskový sektor celkem 105 292 zaměstnanců v přepočtu na plné pracovní úvazky. Oproti roku 2016 se jedná o mírný nárůst. V roce 2019 byl však i nadále aktuální nedostatek kvalifikovaných zaměstnanců v neziskovém sektoru, zapříčiněný celkově nízkou mírou nezaměstnanosti v ČR a také nízkými mzdami v sektoru. Pro OOS je stále běžné zaměstnávat lidi pouze na dobu trvání jednotlivých projektů.

Míra využívání dobrovolnické práce zůstává v posledních letech přibližně stejná. Většina dobrovolnické práce probíhá mimo formální dobrovolnictví dle zákona o dobrovolnické službě. Tato neformální dobrovolnická práce většinou není nijak evidována. Dle nejaktuálnějších dostupných dat od ČSÚ z roku 2017 odpracovali dobrovolníci v rámci 26 964 přepočtených úvazků celkem 47,2 milionů hodin.

Podle údajů průzkumů *World Giving Index 2019*, které sledují dárcovské trendy za uplynulou dekádu, uvedlo průměrně 15% respondentů z ČR, že se ve sledovaném období zapojili do dobrovolnických aktivit.

Technické vybavení je běžně dostupné pro naprostou většinu OOS. Díky programu *TechSoup* mohou OOS získávat kancelářský software téměř zdarma. Řada OOS využívala program Google Grants a s ním spojenou PPC kampaň *Google Ads*, společnost Google však zavedla změny, po kterých dle názoru řady OOS efektivita a uživatelská přívětivost tohoto nástroje pro laiky poklesla.

Webové stránky jsou pro OOS standardem, většina z nich má i profily na sociálních sítích. Dominantní je síť Facebook. Často jim však chybí dostatečné know-how, jak s těmito nástroji efektivně pracovat a volné prostředky, díky kterým by si mohly objednat placené konzultace v marketingu a PR na sociálních sítích.

Během demonstrací, organizovaných v roce 2019 iniciativou *Milion chvilek pro demokracii*, bylo stejně jako v roce 2017 využito sledování reálného počtu demonstrantů prostřednictvím telefonního operátora T-mobile.

FINANČNÍ ZAJIŠTĚNÍ: 3.0

Tato oblast se v roce 2019 nezměnila. Podle nejnovějších dat z *Fóra dárců* šlo v roce 2018 od dárců na veřejně prospěšné účely 8.45 miliard Kč. Z toho 2 miliardy od individuálních dárců, 4 miliardy od firem, 1.8 mld od nadací a nadačních fondů a 650 milionů tvořily výnosy z veřejných sbírek.

Diverzifikace finančních zdrojů je i nadále slabá, především u poskytovatelů sociálních služeb. OOS jsou stále silně závislé na domácích zdrojích, především na veřejném financování. Nejvyšší objem veřejných zdrojů přitom stále míří do oblasti sportu, která se v roce 2019 se zřízením *Národní sportovní agentury* osamostatnila.

Přestože komplexní data k veřejnému financování OOS nejsou dostupná, *Centrum pro výzkum neziskového sektoru* uvádí, že v roce 2019 dostaly OOS o něco více financí od

obcí než v roce předchozím, zatímco nárůst u soukromého dárcovství byl pomalejší. Pokles financování z veřejných zdrojů je zjevný pouze ve specifických oblastech, jako je například zahraniční rozvojová spolupráce.

V roce 2019 zaznely od premiéra vlády a ministryně financí příkré výroky o plánovaném omezení financí pro neziskový sektor. Ministryně financí bez dalších detailů navrhovala razantně snížit uváděnou částku 3 miliardy Kč,

směřující do sektoru. Ministryně také avizovala změny ve způsobu vyplácení dotací z Evropských fondů, přesněji zrušení financování ex-ante. Tyto změny by byly pro naprostou většinu OOS, ale i pro obce či firmy, které z tohoto zdroje čerpají, neúnosné, neboť nemají šanci vytvořit dostatečné finanční rezervy k předfinancování projektů.

Finanční podpora přímo ze zahraničí představuje pro OOS jen okrajový zdroj. Organizace, které se věnují specifickým tématům, například v oblasti kultury či humanitární pomoci, čerpají zdroje ze zahraničí ve větší míře. V rámci Komunitárních programů, spravovaných Evropskou komisí, jsou podporována témata vzdělávání, kultura či například životní prostředí, české OOS však tento zdroj využívají pouze minimálně.

V loňském roce byly spuštěny nové grantové výzvy z Fondů EHP a Norska. Jeden z programů, *Active Citizen Fund* je nově spravován konsorciem tří neziskových organizací (*Open Society Fund*, *Výbor dobré vůle - Nadace Olgy Havlové a Skautský Institut*). Program je tematicky zaměřen na posílení znevýhodněných skupin a občanské společnosti a přerozdělí téměř 13 milionů Eur. První výzvy k podávání projektů byly zveřejněny na podzim 2019.

Řada OOS se zapojuje do společenských a kulturních akcí nebo je přímo pořádá. Tyto aktivity však bývají přínosnější z hlediska budování známosti organizace nebo popularizace témat, kterým se věnuje, finanční přínosy nebývají velké.

Nutnost intenzivně fundraisovat prostředky přivedla řadu OOS k digitálním nástrojům. Některé z nich využívají crowdfundingové platformy nebo různé formy on-line dárcovství (např. dárcovskou platformu *GIVT* pro nákup online), jedná se však pouze o doplňkový zdroj. Podle průzkumů Fóra dárců za rok 2018 vzrostl oproti předchozímu roku počet dárcovských SMS o 17% a dosáhl počtu 381 tisíc poslaných DMS, které pro OOS představovaly částku 18,6 milionů Kč.

Po pilotním testování se v roce 2019 rozšířila do neziskové sféry podpora banky ČSOB, která OOS poskytuje darovací terminál, bez ohledu na to, zda mají bankovní účet u této instituce.

Podle údajů *World Giving Index 2019* patří Česká republika k zemím, v nichž se v uplynulé dekádě míra dárcovství snížila v nejvyšší míře. V průměru 22% respondentů uvedlo v posledních deseti letech, že přispěli darem neziskové organizaci.

V roce 2019 proběhl čtvrtý ročník dárcovské akce *Giving Tuesday*, tradičně pod záštitou organizace *Byznys pro společnost*. Celkový objem darovaných peněz byl rekordní - téměř 71 milionů Kč. Hlavními podporovanými oblastmi byla pomoc dětem, handicapovaným lidem a seniorům.

Nárůst zaznamenaly charitativní aktivity veřejnoprávní České televize. Loňský ročník *Adventních koncertů* pomohl čtyřem neziskovým organizacím na práci s autisty, seniory a mentálně či fyzicky znevýhodněnými lidmi získat přes 10,3 milionu Kč a stal se tak druhým nejvýnosnějším v historii 29 let sbírky. Celkem ČT v roce 2019 získala pro veřejně prospěšné projekty 72 milionů Kč.

Firemní dárcovství má stagnující tendenci, mimo jiné i proto, že řada firem se zabývá CSR aktivitami prostřednictvím vlastních nadací a nadačních fondů.

Příjmy z prodeje vlastních produktů a služeb jsou pro OOS významným zdrojem financování. V mnoha případech jsou však tyto ekonomické aktivity OOS komplikovány dotačními pravidly.

Veřejné zakázky zadávané OOS na poskytování služeb nebo realizaci konkrétních projektů jsou na vzestupu, z hlediska celého financování občanského sektoru je však jejich objem jen v nízkých jednotkách procent. Například organizace *Pohoda*, *Etincelle*, *Tamtamy* či *Fokus* realizovaly v loňském roce veřejné zakázky malého rozsahu v oblasti cateringu, úklidu nebo zahradních prací. Obecně platí, že veřejná správa stále nadužívá režimu dotací, místo aby s OOS uzavírala klasické dodavatelsko-odběratelské smlouvy. V důsledku toho jsou ceny, vyplácené státem organizacím občanské společnosti za jejich služby na nižší než tržní úrovni.

Dle odhadů Evropské komise existovalo v roce 2019 v ČR mezi 400 a 600 sociálními podniky. Otázkou však je jejich udržitelnost bez rozsáhlých podpor z veřejných zdrojů, neboť naprostá většina z nich vzniká v závislosti na dotacích. Sociální podniky často nemají potřebnou kapacitu, aby zvládly realizovat větší veřejnou zakázku a obce nechtějí podstupovat zbytečné riziko.

Finanční řízení je obecně u OOS komplikovanější než u jiných subjektů, obzvláště pokud čerpají dotační prostředky v kombinaci s jinými zdroji. Zkušených profesionálů je však na trhu práce nedostatek a pro většinu OOS jsou z

finančních důvodů nedostupní. Obvykle tak roli finančního manažera plní jiný řídicí pracovník v rámci své pozice.

Transparentnost OOS se během posledních let zvyšuje, projevuje se to mimo jiné také v tom, jak OOS

doplňují informace a dokumenty do veřejných rejstříků. Velké rezervy existují ve zpracování finanční části svých výročních zpráv, která je často nejasná. Auditem procházejí spíše větší organizace, kterým to nařizuje zákon.

PROSAZOVÁNÍ ZÁJMŮ: 1.8

V této oblasti nedošlo v předchozím roce k podstatným změnám. Nejvyšším orgánem pro komunikaci mezi veřejnou správou a OOS je *Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RVNNO)*, poradní orgán Vlády ČR, kterému předsedá přímo předseda vlády. V roce 2019 byl na základě doporučení Nejvyššího kontrolního úřadu přijat nový statut RVNNO, dle kterého už zástupci OOS nemají v RVNNO většinové zastoupení. Přesto se RVNNO daří nastolovat důležitá témata a reagovat na aktuální dění v občanském sektoru, jako například možnost uzavírání dlouhodobých smluv či nová pravidla pro státní dotace.

OOS mají možnost nominovat své zástupce do poradních a plánovacích orgánů na všech úrovních, bohužel však nedisponují dostatečnými kapacitami, aby byly schopny všechny agendy pokrýt. Často jim také schází dostatečná motivace, neboť realita státního aparátu je často taková, že formálně existuje řada pracovních skupin a orgánů, ale výstupy z nich nejsou relevantní či používané v praxi. OOS jsou zapojeny spíše do plánování na lokální úrovni, například v Praze byly organizace *Toulcův dvůr*, *AutoMat* a *Hnutí Duha* součástí tvorby metropolitního plánu.

Na konci roku 2019 byla jmenována nová zmocněnkyně pro lidská práva (poradní orgán vlády), která se chce zaměřit právě na lidská práva, kyberšikanu či domácí násilí. Její nástup do funkce je kritizován hlavně v souvislosti s její aktivní komunistickou minulostí za minulého režimu.

OOS běžně utvářejí koalice za účelem utváření veřejných politik a názorů. V roce 2019 se společně angažovaly například v tématech filantropie, pěstounské péče, sociálního bydlení, chudoby a problematiky korupce. Iniciativy tohoto typu jsou výrazně úspěšnější na místní úrovni, neboť na národní úrovni často organizace bojují se zdlouhavými a náročnými procesy a s řadou protichůdných zájmů.

I v roce 2019 se OOS aktivně zapojovaly do advokační činnosti v tématech životního prostředí. *Hnutí Duha* realizovalo úspěšnou kampaň *Zachraňme lesy*, která měla za cíl změny v zákonech, například zákaz privatizace veřejných lesů nebo ochranu lesní půdy a biodiverzity. K aktivizaci občanů vedla také petice *Vratme život do krajiny* či petice *Za klima*, která získaly velký počet podpisů. V ČR také mělo odezvu mezinárodní studentské hnutí za klima *Fridays for Future*, k němuž se připojili studenti středních škol napříč republikou.

Další aktivní iniciativu bylo *Jsmě fér*, usilující o umožnění sňatků pro stejnopohlavní páry, které v minulém roce na toto téma realizovalo kampaň a průzkum veřejného mínění.

Neformální iniciativy a hnutí se zpravidla po čase formalizují, neboť naráží na řadu praktických obtíží, pokud nemají právní subjektivitu. V takovém případě nemohou například vstupovat do smluvních vztahů či založit bankovní účet. To je případ i velmi silné iniciativy *Milion chviliek pro demokracii*, která se stala zapsaným spolkem začátkem roku 2018.

Do prosazování zájmů se aktivně zapojuje málo OOS, často jim chybí kapacity i dovednosti. V roce 2019 se OOS vymezily například proti návrhu zákona o veřejných žalobách. Ten vylučuje účast OOS, což je v rozporu s původním záměrem Evropské komise, kde je naopak kladen důraz na roli spotřebitelských spolků.

Koncem roku byl schválen návrh na zvýšení příspěvku na zaměstnávání osob se zdravotním handicapem, který by měl alespoň zčásti kompenzovat dopady zvýšení minimální mzdy, k němuž došlo.

Úspěchu dosahují OOS v prosazování zájmů především v tématech jako je ekologie nebo práva pacientů, výsledky jejich práce však často nejsou pro veřejnost viditelné. V roce 2019 uspěly například s požadavkem osvobodit zapsané ústavy od správních poplatků (zapsané ústavy byly narozdíl od ostatních právních forem do té doby touto povinností zatíženy).

POSKYTOVÁNÍ SLUŽEB: 2.3

I nadále jsou v ČR neziskové organizace jednoznačně dominujícím poskytovatelem sociálních služeb, u některých typů sociálních služeb až z 95% (například sociální rehabilitace, osobní asistence). Stejně jako v předchozím roce je však jejich kapacita poskytovat služby v požadovaném větším rozsahu limitována nedostatečnými finančními a lidskými zdroji.

OOS znají realitu svých cílových skupin a na potřeby společnosti reagují pružněji než veřejné instituce. Grantové žádosti podávané OOS často předkládají originální řešení, zaměřují se na konkrétní potřeby specifických klientů, spíše než na nabídku pro širší skupinu. Lidé, pracující v OOS jsou obvykle nadšenci, kteří se o své klienty upřímně zajímají. Potřeby cílových skupin OOS identifikují různými způsoby, od přímé

zpětné vazby až po obsáhlejší průzkumy.

Legislativa ukládá, že OOS musejí své služby a produkty nabízet nediskriminačním způsobem. Je běžné, že OOS poskytují služby i mimo svoji členskou základnu. Typicky OOS poskytující služby vzhledem ke své právní formě ani žádné členy nemají. OOS často slouží jako zdroj expertních stanovisek pro veřejnou správu nebo další subjekty. Spolupráce s univerzitami a vědeckými pracovišti stále není příliš běžná.

Velkou část svých služeb a produktů poskytují OOS bezplatně nebo za nižší než nákladové ceny. Důvodem je fakt, že řada klientů si nemůže dovolit platit více, v praxi ale také řada OOS nemá dostatečné povědomí o tržním prostředí.

Vláda je ve vztahu k OOS spíše pragmatická. Na centrální úrovni stát OOS kritizuje, ale jejich činnost částečně financuje, neboť neumí řešit problémy, kterým se OOS věnují. Obce a kraje oceňují činnost OOS ve větší míře než státní správa a to i proto, že jsou v případě absence služeb, poskytovaných OOS, intenzivněji konfrontovány s jejími negativními důsledky.

SEKTORÁLNÍ INFRASTRUKTURA: 2.7

Oblast infrastruktury, podporující v České republice OOS nezaznamenala v roce 2019 žádné podstatné změny.

Funkci podpůrných a informačních center zastává několik asociací a nadací, například AVPO ČR, NROS či ANNO.

Tato centra stojí primárně na grantové podpoře od veřejných a firemních donorů. Poskytují také služby, především vzdělávací, avšak OOS nejsou příliš ochotné či schopné za konzultace a workshopy platit. Podporu a rozvoj v akceleračních programech projektům se sociálním dopadem poskytují také organizace jako je *Impact Hub*, *Google akademie pro neziskovky*, *TechSoup* nebo *Laboratoř Nadace Vodafone*, není však mnoho OOS, které by byly dostatečně zralé a disponovaly kapacitami pro zapojení do těchto programů.

V České republice stabilně působí několik silných, firemních i nefiremních nadací a nadačních fondů, které v souladu se svým posláním a zaměřením přerozdělují finanční prostředky. Podle údajů Fóra dárců v loňském roce působilo v ČR 2 443 nadací a nadačních fondů, což je proti roku 2018 mírný nárůst. Firemní nadace a nadační fondy v roce 2018 přerozdělily více než 704 milionů Kč, tedy o 27 milionů více než v roce předchozím. Největším firemním dárcem je opět *Nadace ČEZ*, která rozdělila téměř 175 milionu CZK. Nefiremní nadace a nadační fondy investovaly

v roce 2018 do veřejně prospěšných projektů přes 1,07 miliardy Kč (oproti roku 2017, kdy částka byla 1.005 mld Kč, jde také o nárůst podpory). Z nefiremních nadačních subjektů byl v roce 2018 nejštědřejší znovu *Dobry anděl*, nadace, která rozdělila 232 milionů Kč. Nejvíce podporovanými oblastmi ze strany nadací a nadačních fondů jsou Vzdělání a výzkum (24 %), Kultura a památky (15 %), Děti, mládež a rodina (12 %) a Pomoc nemocným a lidem s hendikepem (12 %).

Komunitní nadace v ČR nejsou příliš běžné, existuje jich zde pouze několik.

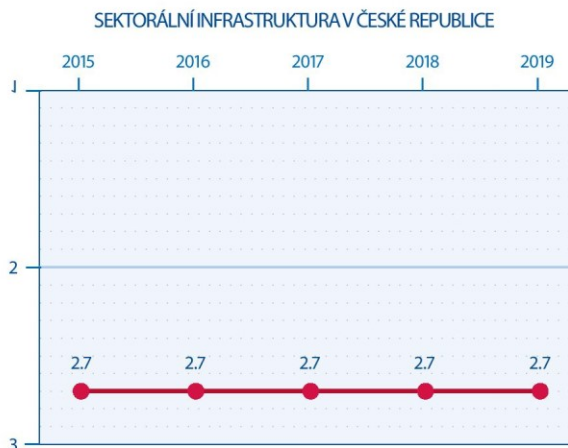
Prosazování zájmů oficiálně zastřešuje RVNNO. Její součástí jsou ale také zástupci ministerstev a dalších úřadů. Hovořit o jednotném prosazování zájmů celého sektoru není možné, sektor je roztržštěný a takové zájmy obvykle nelze definovat.

K předávání informací a formulaci stanovisek slouží v ČR několik desítek asociací. Sdružují OOS na různém základě – oborovém, místním a jen několik asociací je všeoborových. Asociace jsou však limitovány personálními i finančními kapacitami. OOS nejsou zvyklé na chod asociací přispívat většími částkami. Nově vznikla v roce 2019 asociace OOS, působících v oblasti vězeňství, usilující o systémovou změnu.

Nabídka vzdělávání pro OOS je dostatečná, především ve velkých městech často převyšuje poptávku. OOS často naopak nevnímají potřebu se v konkrétních tématech vzdělávat. V roce 2019 se vzdělávání OOS věnovaly například organizace AVPO ČR, NROS, ANNO ČR nebo *Spiralis* a to v programech kolem témat, jako je zpracování výroční zprávy, účetnictví, strategické plánování, sociální síť, mediální komunikace, fundraising. Vzdělávání ve svém oboru činnosti nabídly OOS i některé korporace v rámci vlastního CSR, jednou z nich byla například KPMG. Programy typu *Akademie patientských organizací* nebo *Leadership Academy* od *Spiralis* se věnují také tématům projektového managementu a leadershipu, *Social Impact Academy* od *Ashoky* pak nabízí trénink v oblasti měření sociálního dopadu. Obecně platí, že výukové materiály jsou dobře dostupné.

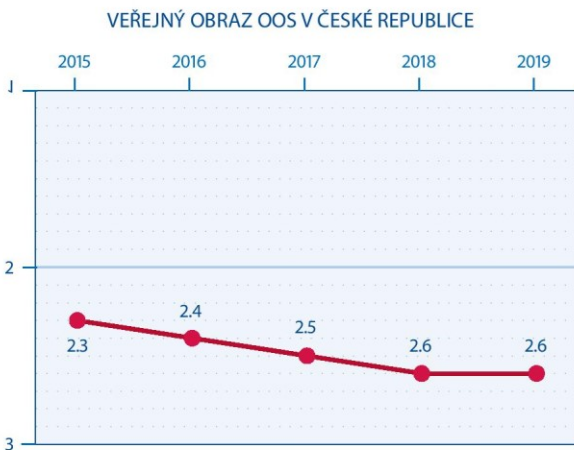
Mezioborová partnerství i nadále existují. Partnerství nejlépe fungují na regionální úrovni, kde vznikají tzv. *Místní akční skupiny (MAS)*. OOS se stávají součástí i dalších mezioborových struktur, příkladem je *Asociace společenské odpovědnosti* nebo *Asociace poskytovatelů sociálních služeb*, limitujícím faktorem však pro ně jsou často úhrady členských příspěvků. Stává se tak, že členství OOS není vždy plnohodnotné s plnými právy.

Příkladem spolupráce nezisku s byznysem byla například vzniklá aplikace *Záchranka*, na níž se podílela *Laboratoř Nadace Vodafone* a společnost *Vodafone* a která se v roce 2019 rozšířila i do zahraničí. Ze stejné oblasti je také iniciativa *Evropský týden udržitelného rozvoje* a *Evropský týden mobility*. I nadále funguje ve čtyřech krajích ČR *Burza filantropie*, propojující neziskový sektor s byznysem, nově v Pardubickém kraji působí také inkubátor ve spolupráci s *Czechinvestem*. Některým OOS se nabízí možnost využít akceleračních programů, které nabízejí mentoring, expertní konzultace, vzdělávání a příležitostně i finanční podporu buď formou soutěže nebo představením investorům. Mezi takové programy patří nově i *Climate Challenge*, organizovaný *Impact Hubem Praha*, zaměřený na projekty, věnující se řešením problémů, spojených s klimatickou změnou.

VEŘEJNÝ OBRAZ: 2.6

Veřejný obraz OOS je za rok 2019 hodnocen experty jako nezměněný. Česká společnost je i nadále ve vztahu k neziskovému sektoru značně polarizovaná, za velkého přispění politických představitelů, kteří práci OOS neuznávají a také z důvodu neznalosti sektoru ze strany veřejnosti, politiků i médií. Média jsou v informování o OOS rozdělena, což odpovídá i celkovému rozdělení společnosti. Větší zájem je ze strany médií o OOS, jejichž aktivity se vztahují k aktuálním událostem. V roce 2019 přibýlo pozitivních zpráv o OOS a jejich činnosti. Největší prostor získávaly OOS ve veřejnoprávních médiích v pořadech jako je *168 Hodin*, *Reportéři* nebo *Sama doma*. Konzervativní média, média napojená na extrémistické politické strany nebo média podporující autoritativní režimy často šířila nepravdivé zprávy o OOS (fake news).

V roce 2019 vydal například časopis *Reflex*, který není typickým zdrojem fake news, zavádějící komentář, uvádějící, že “stát rozdává, neví komu a proč”. Veřejnost, novináři i politici používají termín “politické neziskovky” a “aktivisté” jako pejorativní označení.

Samy OOS často nedokázaly prezentovat výsledky své práce a “prodat” je v médiích, mimo jiné i proto, že tištěná média až na výjimky neposkytovala OOS možnost prezentace zdarma nebo za výhodnější ceny. Bulvární deník *Blesk* otiskuje každý měsíc článek, zaměřený na práci vybrané OOS.

Veřejnost je ve vnímání OOS rozdělená. Pouze část OOS se aktivně zapojuje do komunitního života, většina veřejnosti tak nechápe vymezení OOS ani principy jejich práce, často jejich práci vnímá negativně. Mediálně

výrazným byl případ brněnské základní školy, kde *Lékaři bez hranic* prezentovali žákům svoji práci a na základě stížnosti rodičů na “agitaci politických neziskových organizací” bylo působení “politicky zaměřených neziskových organizací” ve školách městské části zakázáno.

Důvěra veřejnosti v organizace OS je i nadále obecně nízká. Dle Centra pro výzkum veřejného mínění na podzim 2019 důvěřovalo neziskovým organizacím pouze 33% respondentů (tedy o 5 % méně dotazovaných než na jaře téhož roku) a nedůvěřovalo jim 58 % (nárůst o 6%).

Řada politiků a vládních představitelů si je vědoma potřeby aktivit OOS, ale vnímají je jako samozřejmé a levně poskytovatele služeb. Jiní si jejich význam uvědomí až v momentě, kdy jsou konfrontováni s důsledky absence činnosti OOS. Obecně platí, že veřejní představitelé nemají zájem propagovat činnost OOS a nepřejí si, aby tyto organizace vyjadřovaly veřejně svůj postoj k věcem veřejným. Hlavně organizace pracující s migranty, environmentálními tématy, gender problematikou či v oblasti lidských práv, jsou kritizovány. Prezident sám sebe označil za „nepřítele neziskových organizací“. Předseda vlády rozlišoval mezi „dobrymi“ a “korupčními” OOS, i když později toto prohlášení popřel. Politici často využívají OOS pro vlastní PR.

Firemní sektor pohlíží na OOS podobně jako veřejnost. Některé firmy podporují OOS, zástupci jiných často nesprávně chápou způsob fungování tohoto sektoru a nevnímají je jako profesionální partnery.

V roce 2019 se OOS ve větší míře věnovaly propagaci vlastní činnosti, především na regionální a místní úrovni. Organizace jako *Člověk v tísni*, *Diakonie*, *Zdravotní klaun*, *Elpida* či *Armáda spásy* zveřejnily v rámci svých kampaní televizní spoty. To vedlo k většímu mediálnímu zájmu, v pozitivním i negativním smyslu.

Většina OOS využívá Facebook, některé i Twitter, ale často jim chybí odborné kapacity pro oblast PR a online marketingu a nevědí, jak efektivně využívat algoritmů těchto sítí. Jejich profily pak často slouží spíše jako nástěnka než jako účinný nástroj.

Weby, publikující fake news, jsou často provozovány organizacemi, které mají právní formu spolku.

Jen malý počet OOS má zpracován vlastní etický kodex, častěji se hlásí k nějakému obecnějšímu kodexu formulovanému organizacemi jako je *Charita*, *České centrum fundraisingu*, *České fórum pro rozvojovou spolupráci*). Požadavky na etiku a transparentnost mají také dárcovské portály *Daruj správně* nebo *Darujme.cz*, dále bývá závazek dodržovat určitá pravidla a kodexy spojen s členstvím v asociacích (např. *AVPO ČR*). Projektem, dlouhodobě prosazujícím transparentnost a efektivitu je i nadále značka *Spolehlivá veřejně prospěšná organizace*, kterou ke dni zpracování této zprávy drželo 22 OOS. Největší překážkou pro její získání jsou pro OOS finanční náklady na vstupní analýzu a monitoring. I nadále fungují samoregulační projekty jako je ocenění *Neziskovka roku*.

OOS se ve zvýšené míře v uplynulých letech snažily zaměřit na vlastní transparentnost, což je patrné například z veřejných rejstříků a informací, které v něm OOS zveřejňují, i když tuto povinnost stát nekontroluje. Řada OOS však stále necítí potřebu usilovat o vlastní transparentnost, svých zákonných povinností si není vědoma nebo se zveřejňování informací bojí, to hlavně v oblasti, týkající se provozních nákladů. Mnoho lidí se totiž stále domnívá, že pracovníci OOS by měli svoji práci dělat bezplatně.

Výroční zprávu zveřejňuje mnoho OOS, jiné stále ne, i přes to, že jim to ukládá zákon. Obecně kvalita zpracování výročních zpráv pokulhává ve své finanční části, která je často nesrozumitelná.

Prohlášení: Tato zpráva předkládá názory a postřehy odborných panelistů a dalších projektových výzkumníků, které nejsou nutně shodné s pohledem USAID či FHI 360.